

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.7.60>

POJĘCIE I TREŚĆ PRAWA DO PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI NA UKRAINIE

Mykoła Tymoszewicz

laureat Instytutu Badawczego Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-3614-022X

tymoshevyhmykola@ukr.net

Adnotacja. W artykule, w oparciu o analizę poglądów naukowych naukowców oraz norm obowiązującego ustawodawstwa, zaproponowano autorską definicję pojęcia działalności przedsiębiorczej. Zwrócono uwagę na fakt, że prawo do prowadzenia działalności gospodarczej jest jednym z kluczowych podmiotowych praw człowieka, zapisanym w postanowieniach Konstytucji Ukrainy, Kodeksu Gospodarczego Ukrainy, a także szeregu aktów prawnych i wykonawczych. -prawa. Sformułowano autorską definicję pojęcia „prawo do prowadzenia działalności gospodarczej”. Stwierdzono, że prawo do prowadzenia działalności gospodarczej to podmiotowe, zindywidualizowane, zapewniane i gwarantowane przez państwo, nabyte prawo podmiotowe osoby fizycznej lub prawnej do prowadzenia ważnej gospodarczo i społecznie, niezakazanej przez prawo działalności gospodarczej, mającej na celu uzyskanie zysku. Treść tego prawa ukazuje się więc następująco: 1) jest to podmiotowe prawo człowieka gwarantowane przez Konstytucję Ukrainy, zapewniane poprzez mechanizmy administracyjne; 2) przedmiotem tego prawa jest działalność szczególnie, ważna społecznie i gospodarczo – przedsiębiorcza, która ma pozytywne znaczenie dla państwa i ma na celu osiągnięcie zysku przez osobę fizyczną lub prawną; 3) realizacja prawa do prowadzenia działalności gospodarczej prowadzi do powstania różnorodnych stosunków prawnych, z których zdecydowana większość związana jest z działalnością państwa i dlatego jest przedmiotem regulacji administracyjno-prawnych.

Słowa kluczowe: działalność przedsiębiorcza, prawo, prawo podmiotowe, regulacje administracyjno-prawne.

THE CONCEPT AND CONTENT OF THE RIGHT TO ENGAGE IN ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN UKRAINE

Mykola Tymoshevyh

laureate of the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-3614-022X

Email tymoshevyhmykola@ukr.net

Abstract. In the article, based on the analysis of the scientific views of scientists and the norms of the current legislation, the author's definition of the concept of entrepreneurial activity is proposed. Attention is focused on the fact that the right to engage in entrepreneurial activity is one of the key subjective human rights, which is enshrined in the provisions of the Constitution of Ukraine, the Economic Code of Ukraine, as well as a number of legislative and by-laws. The author's definition of the concept of "the right to engage in entrepreneurial activity" is formulated. It was concluded that the right to engage in entrepreneurial activity is a subjective, individualized, provided and guaranteed by the state, acquired subjective right of an individual or legal entity to conduct economically and socially important, not prohibited by law, economic activity aimed at obtaining profit. Therefore, the content of this right is revealed as follows: 1) it is a subjective human right guaranteed by the Constitution of Ukraine, which is ensured through administrative mechanisms; 2) the object of this right is a special, socially and economically important activity - entrepreneurial, which has a positive meaning for the state and is aimed at the acquisition of profit by an individual or legal entity; 3) the realization of the right to engage in entrepreneurial activity leads to the emergence of various legal relationships, the vast majority of which are related to the activities of the state, and therefore they are the object of administrative and legal regulation.

Key words: entrepreneurial activity, law, subjective law, administrative and legal regulation.

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРАВА НА ЗАЙНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

Микола Тимошевич

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, України)

ORCID ID: 0000-0003-3614-022X

tymoshevyhmykola@ukr.net

Анотація. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, запропоновано авторське визначення поняття підприємницької діяльності. Акцентовано увагу на тому, що право на зайняття підприємницькою діяльністю є одним із ключових суб'єктивних прав людини, яке закріплене у положеннях Конституції України, Господарського кодексу України, а також ряду законодавчих та підзаконних актів. Сформульовано авторське визначення поняття «право на зайняття підприємницькою діяльністю». Зроблено

висновок, що право на зайняття підприємницькою діяльністю - це суб'єктивне, індивідуалізоване, забезпечене та гарантоване державою, набуває суб'єктивне право фізичної або юридичної особи на провадження економічно та суспільно-важливої, не забороненої законом господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку. Отже, зміст даного права розкривається у наступному: 1) це суб'єктивне людське право, гарантоване Конституцією України, забезпечення якого відбувається за рахунок механізмів адміністративного характеру; 2) об'єктом даного права є спеціальна, суспільно та економічно важлива діяльність – підприємницька, яка має позитивне значення для держави та націлена на набуття фізичною чи юридичною особою прибутку; 3) реалізація права на зайняття підприємницькою діяльністю зумовлює виникнення різноманітних правовідносин, переважна більшість з яких пов'язана із діяльністю держави, а відтак вони є об'єктом адміністративно-правового регулювання.

Ключові слова: підприємницька діяльність, право, суб'єктивне право, адміністративно-правове регулювання.

Актуальність теми. Підприємницька діяльність відіграє ключову роль у розвитку будь-якої країни, оскільки вона створює фундамент для економічного зростання, забезпечує зайнятість населення та сприяє інноваціям. Така діяльність є основою ринкової економіки, оскільки підприємці, реалізуючи свої бізнес-ідеї, стимулюють виробництво товарів і послуг, які задовольняють потреби суспільства. Це сприяє не лише економічній активності, а й підвищенню добробуту населення. Важливо також зазначити, що підприємництво є важливим джерелом податкових надходжень до бюджету України. Завдяки підприємницькій діяльності уряд отримує фінансові ресурси для фінансування інфраструктурних проєктів, соціальних програм, системи освіти та охорони здоров'я. Таким чином, бізнес допомагає державі підтримувати високий рівень соціального захисту і реалізовувати політику, спрямовану на загальне благополуччя суспільства. З огляду на зазначене вище, важливим завданням законодавця є створення правових та організаційних умов для забезпечення та реалізації прав громадян на зайняття підприємницькою діяльністю.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, присвячені характеристиці підприємницької діяльності, у своїх наукових працях розглядали: О.Є. Бавико, Р.П. Бойчук, О.А. Гречко, В.С. Загорський, Т.О. Мурована, А.Ю. Олійник, Д.Ю. Параманов, Л.В. Хомко, М.В. Шиленко та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, на сьогоднішній день питання реалізації права на зайняття підприємницькою діяльністю набуває особливого значення.

Саме тому метою статті є: визначити поняття та з'ясувати зміст права на зайняття підприємницькою діяльністю.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що права людини універсальні, нероздільні, взаємозалежні і взаємопов'язані, тобто право на вільне зайняття підприємницькою діяльністю також відноситься до загальних прав та свобод людини та повинно гарантуватися державою (Саско, 2007: 42). Раціоналізм наведеної точки зору підтверджується положеннями нормативних актів нашої держави. Наприклад, згідно до статті 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (Конституція України, 1996). Положення Основного Закону корелюються із Господарським кодексом України, в статті 19 якого закріплено: суб'єкти господарювання мають право без обмежень самостійно здійснювати господарську діяльність, що не суперечить законодавству (Господарський кодекс України, 2003). Окрім того, в Законі України «Про охорону дитинства» вказується, що особам, які досягли 16-річного віку, гарантується право на зайняття підприємницькою діяльністю (Про охорону дитинства: Закон України, 2001). Втім, незважаючи на декларування права на зайняття підприємницькою діяльністю одразу у декількох нормативно-правових документах, в повному обсязі його зміст не розкрито в жодній юридичній нормі. Законодавець не пояснює належним чином її особливості та призначення. Виправляючи даний недолік слід уточнити, що дане право відноситься до групи суб'єктивних.

В юридичній літературі склався підхід, відповідно до якого суб'єктивні права – це індивідуально-конкретна, вольова, владна міра свободи поведінки суб'єкта права, яка надається з метою задоволення його інтересів та забезпечена відповідними обов'язками інших суб'єктів та гарантіями держави (Мацелик, 2011: 68). Поряд із даним, загальним тлумаченням існує ряд індивідуально-авторських підходів. Наприклад, на думку І.В. Жилінкова, суб'єктивне право є гарантованою мірою можливої або дозволеної поведінки особи, змістовий складник якого становить низка відповідних правомочностей (Яроцький, Борисова, Спасиба-Фатєєва, Жилінкова, 2013: 90). С.М. Легуша підходить до тлумачення змісту суб'єктивного права комплексно, зауважуючи, що воно є належною уповноваженій стороні мірою можливої поведінки, що служить задоволенню інтересів цієї сторони, забезпечується як юридичними обов'язками інших суб'єктів, так і захистом державою (наприклад, кожен громадянин, який досяг 18-річного віку, має право на членство в політичній партії; оскільки це го право, він може скористатися ним, або ні). Суб'єктивне право складається з таких елементів: 1) право на власні дії, тобто можливість реалізувати свої інтереси; 2) право на чужі дії, тобто можливість вимагати виконання обов'язку іншою стороною; 3) право на захист наданих державою можливостей, тобто можливість користуватися державним захистом і вимагати примусового виконання обов'язку (Легуша, 2006: 28).

На структурованості суб'єктивного права також зауважує М.М. Пурей, який тлумачить цю категорію через систему притаманних їй елементів: а) суб'єктивне право – це передбачені правовою нормою вид і міра можливої чи дозволеної поведінки учасника правовідносин; б) суб'єктивне право тісно взаємопов'язане з інтересами, тобто уповноваженому надається вид і міра дозволеної чи можливої поведінки для задоволення особистих чи суспільних інтересів або з метою захисту інтересів інших осіб, а також суспільних інтересів; в) дозволеній поведінці (дії або бездіяльності) суб'єкта повинні кореспондувати обов'язки інших суб'єктів

правовідносин; г) вид і міра дозволеної поведінки забезпечуються державою, тобто у випадку порушення суб'єктивного права уповноважений може захистити його в будь-якій передбаченій законом формі, розраховуючи, в тому числі й на державний примус; г) суб'єктивне право – елемент правовідносин і може існувати тільки у правовідносинах (Пурей, 2002: 31).

В.А. Васильєва розкриває зміст суб'єктивного права через його співвідношення із категорією законного інтересу, доводячи наступне: «Суб'єктивне право – це дозволеність вищої категорії і по суті є можливістю, при чому обов'язково юридичною. Однак і інтерес можна вважати можливістю, але можливістю соціальною, фактичною, а не правовою. Тобто законний інтерес – це своєрідне «урізане» суб'єктивне право, «урізана» правова можливість без відповідного юридичного обов'язку. Отже, суб'єктивне право – це можливість, реально забезпечена державою та поведінкою інших осіб, а інтерес – усього лише дозволеність. Звідси випливає, що законний інтерес – категорія інша ніж суб'єктивне право, але може трансформуватися в суб'єктивне право тоді (і тільки тоді), коли держава буде в змозі реально гарантувати всі три можливості, що складають зміст суб'єктивного права особи (право на власні дії, право на чужі дії, право на захист)» (Васильєва, 2006: 164). Подібну точку зору обстоює Л.Л. Нескороджена, яка пише: «Суб'єктивне право – це належна суб'єкту можливість певної поведінки, яка передбачена правовою нормою і охороняється державою. Законні інтереси – це ті інтереси особи, які безпосередньо не охоплюються змістом встановлених законом прав та свобод, але підлягають захисту зі сторони держави і охороняються законом. Суб'єктивному праву притаманний інтерес, тобто відома вигода, яка досягається шляхом здійснення права. Однак є інтереси, які знаходяться поза змістом суб'єктивних прав заінтересованих осіб і цим особам не дане право вимагати від будь-кого певної поведінки з можливістю використання санкції, а також самому виконувати дії, які задовольняють цей інтерес» (Нескороджена, 2002: 64-65).

Таким чином, суб'єктивне право – це індивідуальна, закріплена в нормах чинного законодавства міра можливої поведінки суб'єкта права, що передбачає певну свободу дій та визначає його правовий статус в рамках певних правовідносин. А відтак, суб'єктивне право – це те, що конкретна фізична та/або юридична особа може робити, або ж те, чого може вимагати на підставі закону. Це не просто абстрактна норма, а реальна можливість, яка належить кожному суб'єкту. Дане право: 1) є частиною правового статусу особи. Набуті суб'єктивні права – це права, що надаються фізичним і юридичним особам за якихось умов та вступу у конкретний різновид правовідносин. Прикладом такої правомочності є право власності на певний об'єкт, яке з'являється за фактом укладення договору купівлі-продажу; 2) суб'єктивні права гарантовані державою. Так, відповідно до статті 3 Основного Закону людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (Конституція України, 1996). Згідно до цієї норми, держава використовує доступний інструментарій публічно-правового регулювання і впливу для забезпечення умов в яких кожна особа користуватиметься наданими їй правомочностями в повному обсязі та які сприятимуть досягненню нею своїх законних інтересів та цілей. Зокрема, держава нормативно-визначає суб'єктивні права, встановлює механізми адміністративно-правового забезпечення і захисту останніх; 3) суб'єктивні права не одноманітні та розподіляються в залежності від об'єкту: право на отримання матеріального чи нематеріального блага, здійснення якихось дій, здійснення певних активностей іншими особами тощо (Конституція України, 1996). Виходячи з викладеного, право на зайняття підприємницькою діяльністю – це індивідуалізоване, належне особі право здійснювати спеціальний різновид діяльності. Дане право відноситься до групи набутих, адже його реалізація передбачає задоволення спеціальних умов, зокрема, досягнення особою певного віку, здійснення процедури державної реєстрації і таке інше.

Другою важливою та особливою ознакою цього права є його об'єкт – підприємницька діяльність. Відповідно до ГКУ підприємницька діяльність або ж підприємництво (в тлумаченні Кодексу), є частиною більш комплексної та широкої категорії «господарська діяльність». В статті 3 документу вказано, що під господарською діяльністю слід розуміти діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають ціннову визначеність. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність). Діяльність негосподарюючих суб'єктів, спрямована на створення і підтримання необхідних матеріально-технічних умов їх функціонування, що здійснюється за участі або без участі суб'єктів господарювання, є господарчим забезпеченням діяльності негосподарюючих суб'єктів (Господарський кодекс України, 2003).

Сутності та змісту підприємництва присвячено Главу 4 ГКУ, згідно до якої це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (Господарський кодекс України, 2003). У сучасних економічних джерелах підприємництво розглядається як самостійне організаційно-господарське новаторство, що здійснюється на основі використання різних можливостей для випуску нових товарів або удосконалення традиційних, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту тощо з метою отримання прибутків та самореалізації власної мети. Під час визначення сутності підприємництва більшість учених-економістів концентрують увагу на підприємництві як процесі, що має інноваційний

характер, відбувається постійно і цілеспрямовано. Класична економічна теорія розглядає отримання максимального прибутку як основну мету, задля якої здійснюється підприємницька діяльність. Отримання кожним підприємцем максимального прибутку призводить до збільшення національного доходу, що перерозподіляється між членами суспільства. Новітні економічні концепції поряд із отриманням прибутку до основної мети підприємницької діяльності відносять довгостроковий конкурентний розвиток, заснований на ефективних господарських зв'язках, ділових відносинах, постійній інноватизації виробництва (Мілаш, 2011: 66).

Окрема теоретична думка щодо сутності підприємницької діяльності склалась в правовій науці. Наприклад, Б.Ф. Купчак розкриває категорію, як особливий тип суспільних відносин з приводу виробництва, розподілу та привласнення благ і послуг, у процесі чого підприємець за умови повної свободи дій раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і бере на себе відповідальність за результати виробництва вкладеними коштами, затратами часу і праці, діловою репутацією й своїм майбутнім прибутком, але реалізуючи свої власні інтереси, він сприяє ефективному задоволенню потреб суспільства й ринковим перетворенням у державі (Купчак, 2011: 247). В.К. Колпаков також вважає передумовою здійснення підприємницької діяльності наявність певного правового статусу у суб'єкта, що її здійснює. Вчений тлумачить підприємництво як визнану державою, підзаконну, вільну, самостійну, ініціативну та систематичну, з метою отримання прибутку, діяльність фізичних та юридичних осіб по виробництву товарів, виконанню робіт, наданню послуг і торгівлі, здійснювана на власний ризик та під свою відповідальність (Колпаков, 1999: 611).

В.С. Мілаш розглядає підприємницьку діяльність з декількох сторін, визначаючи її як: 1) діяльність, що ставить за мету одержання прибутку за рахунок залучення власних коштів, або опосередкованої участі у такій діяльності шляхом укладення у діло власного капіталу; 2) діяльність, яка здійснюється приватними особами, підприємствами та організаціями щодо виробництва, надання послуг, надбання та продажу товарів у обмін на інші товари або гроші для взаємної вигоди зацікавлених осіб, підприємств та організацій; 3) не заборонену законом ініціативну, систематичну діяльність приватних осіб (підприємців) і юридичних осіб, що базуються на приватній або будь-якій іншій формі власності, спрямовану на отримання прибутку від виробництва товарів, виконання робіт і надання послуг, здійснювану на власний ризик і під свою відповідальність; 4) сукупність правомірних вольових дій, які здійснюються професійно, систематично і на свій ризик особою, зареєстрованою як підприємець, з метою одержання прибутку; 5) реалізацію фізичною або юридичною особою своєї правоздатності шляхом складання і виконання підприємницьких договорів (неспоживчого характеру) з метою одержання прибутку [11, с.66-67].

З огляду на зазначене вище, можемо констатувати, що підприємницька діяльність має комбінований зміст. З одного боку вона є суспільно-важливим чинником розвитку та функціонування національного економічного сектору всієї держави, а з іншого – інструментом отримання фізичними та юридичними особами прибутку шляхом здійснення незабороненою державою господарської діяльності. Згідно із цим, в законності та безперешкодності підприємницької діяльності всіх, без виключення, суб'єктів, держава прямо зацікавлена, так як це впливає на її економічний добробут та фінансово-розподільчі можливості, що в кінцевому рахунку підвищує якість життя населення країни, можливість його представниками користуватись різноманітними послугами, отримувати бажані товари побутового і промислового використання тощо.

Висновки. Таким чином, право на зайняття підприємницькою діяльністю - це суб'єктивне, індивідуалізоване, забезпечене та гарантоване державою, набуте суб'єктивне право фізичної або юридичної особи на провадження економічно та суспільно-важливої, не забороненої законом господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку. Отже, зміст даного права розкривається у наступному: 1) це суб'єктивне людське право, гарантоване Конституцією України, забезпечення якого відбувається за рахунок механізмів адміністративного характеру; 2) об'єктом даного права є спеціальна, суспільно та економічно важлива діяльність – підприємницька, яка має позитивне значення для держави та націлена на набуття фізичною чи юридичною особою прибутку; 3) реалізація права на зайняття підприємницькою діяльністю зумовлює виникнення різноманітних правовідносин, переважна більшість з яких пов'язана із діяльністю держави, а відтак вони є об'єктом адміністративно-правового регулювання.

Література:

1. Васильєва В.А. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг: дисертація. Івано-Франківськ. Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника. 2006. 408 с.
2. Господарський кодекс України: від 16.01.2003 №436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18. Ст.144.
3. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник. К.: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
4. Конституція України: від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/1. Ст.2598.
5. Купчак Б.Ф. Підприємництво: суть та умови здійснення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.2. С.243-249.
6. Легуша С.М. Правові відносини як форма і результат правової діяльності. *Часопис Київського університету права*. 2006. №1. С. 25-29.
7. Мацелик Т.О. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен. *Юридичний вісник*. 2011. №3(20). С.67-71.
8. Мілаш В.С. Господарське право: Курс лекцій: У 2 ч. Ч. 1. Х.: Право, 2008. 496 с.
9. Нескороджена Л.Л. Забезпечення процесуальних прав і законних інтересів позивача та відповідача у кримінальному судочинстві України: дисертація. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2002. 226 с.
10. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 №2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. №30. Ст.142.

11. Пурей М.М. Право на працю в Україні в умовах ринкової економіки: дис... канд. юрид. наук. Х., 2002. 173с.
12. Саско О.І. Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом (аналіз складу злочину): дисертація. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2007. 203 с.
13. Яроцький В.Л., Борисова В.І., Спасибо-Фатєєва І.В., Жилінкова І.В. та ін. Приватноправові механізми здійснення та захисту суб'єктивних прав фізичних та юридичних осіб : колективна монографія. Харків: Юрайт, 2013. 272 с.

References:

1. Vasylieva V.A. Problemy tsyvilno-pravovoho rehuliuвання vidnosyn z nadannia poserednytskykh posluh [Problems of civil law regulation of relations on the provision of intermediary services]: dysertatsiia. Ivano-Frankivsk. Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni V. Stefanyka. 2006. 408 p. [in Ukrainian].
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]: vid 16.01.2003 №436-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003. №18. St.144. [in Ukrainian].
3. Kolpakov V.K. Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine]: pidruchnyk . K.: Yurinkom Inter, 1999. 736 p. [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: vid 28.06.1996 №254k/96-VR. Ofitsiyni visnyk Ukrainy. 2010. №72/1. St.2598. [in Ukrainian].
5. Kupchak B.F. Pidpriemnytstvo: sut ta umovy zdiisnennia [Entrepreneurship: the essence and conditions of implementation]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2011. Vyp. 21.2. pp.243-249. [in Ukrainian].
6. Lehusa S.M. Pravovi vidnosyny yak forma i rezultat pravovoi diialnosti [Legal relations as a form and result of legal activity]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2006. №1. pp. 25-29. [in Ukrainian].
7. Matselyk T.O. Subiektyvne publichne pravo yak yurydychnyi fenomen [Subjective public law as a legal phenomenon]. *Yurydychnyi visnyk*. 2011. №3(20). pp. 67-71. [in Ukrainian].
8. Milash V.S. Hospodarske pravo [Commercial law]: Kurs lektsii: U 2 ch. Ch. 1. Kh.: Pravo, 2008. 496 p. [in Ukrainian].
9. Neskorozhena L.L. Zabezpechennia protsesualnykh prav i zakonnykh interesiv pozyvacha ta vidpovidacha u kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy [Ensuring the procedural rights and legal interests of the plaintiff and the defendant in the criminal justice system of Ukraine]: dysertatsiia. Kyiv: Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. 2002. 226 p. [in Ukrainian].
10. Pro okhoronu dytynstva [On childhood protection]: Zakon Ukrainy vid 26.04.2001 №2402-III. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001. №30. St.142. [in Ukrainian].
11. Purei M.M. Pravo na pratsiu v Ukraini v umovakh rynkovoї ekonomiky [The right to work in Ukraine in the conditions of a market economy]: dys... kand. yuryd. nauk. Kh., 2002. 173 p. [in Ukrainian].
12. Sasko O.I. Kryminalna vidpovidalnist za porushennia poriadku zdiisnennia operatsii z metalobrukhtom (analiz skladu zlochynu) [Criminal liability for violation of the order of operations with scrap metal (analysis of the composition of the crime)]: dysertatsiia. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. 2007. 203 p. [in Ukrainian].
13. Iarotskyi V.L., Borysova V.I., Spasybo-Fatieieva I.V., Zhylinkova I.V. ta in. Pryvatnopravovi mekhanizmy zdiisnennia ta zakhystu subiektyvnykh prav fizychnykh ta yurydychnykh osib [Private law mechanisms for exercising and protecting the subjective rights of individuals and legal entities]: kolektyvna monohrafiia. Kharkiv: Yurait, 2013. 272 p. [in Ukrainian].